

Onderzoeksplan RES

deel 2

Herzien onderzoeksplan democratische legitimiteit
RES deel 2

Opstellers	Sam Heslinga, Beatrijs Visser en Anke Pietersma
Portefeuillehouder	Marko Bos
Datum	20 februari 2024

Inhoud

1.	Inleiding en vraagstelling	3
1.1	Inleiding.....	3
1.2	Proces ná de RES 1.0	5
1.3	Doorwerking.....	6
1.4	Vraagstelling.....	7
2.	Onderzoeksmethoden en planning.....	8
2.1	Onderzoeksmethoden	8
2.2	Samenwerking Drentse rekenkamers	8
2.3	Planning	9
	Bronnenlijst.....	10
	Bijlage 1 Eerdere aanbevelingen.....	11
	Bijlage 2 Onderzoeksfasen	15

1. Inleiding en vraagstelling

1.1 Inleiding

Veel nationale afspraken uit het Klimaatakkoord worden in praktijk gebracht in Regionale Energie Strategieën. Volgens het Klimaatakkoord is de Regionale Energie Strategie (RES) niet alleen een strategie, maar ook een manier van samenwerken en een proces om te komen tot gedragen plannen waarmee de nationale doelstelling wordt gehaald. Voor energieopwek is deze nationale doelstelling 35 TWh grootschalig hernieuwbaar op land. Volgens het Klimaatakkoord is een brede en actieve betrokkenheid van burgers essentieel om de grote uitdagingen van dit akkoord te laten slagen.¹ De RES is een manier om samen te werken in de regio aan de energietransitie. Bij deze samenwerking zijn per regio verschillende partijen betrokken: overheden, inwoners en maatschappelijke organisaties. Drenthe, Fryslân en Groningen zijn ieder een afzonderlijke RES-regio. In totaal zijn er 30 RES-regio's in Nederland.²

In 2021 publiceerde de Noordelijke Rekenkamer het rapport 'Regionale democratie vergt energie'.³ In dit rapport beantwoordde de rekenkamer de vraag op welke wijze de democratische legitimiteit van de RES geborgd is. "Democratische legitimiteit reikt verder dan de legitimiteit die ontstaat door de representatieve democratie (verkiezing van een vertegenwoordigend orgaan dat namens de kiezers besluiten neemt). Betrokkenheid van inwoners, bedrijven en maatschappelijke organisaties bij de besluitvorming is van belang als aanvullende vorm van democratie."⁴ De Noordelijke Rekenkamer stelde in het kader van het hierboven genoemde onderzoek een scorekaart op waarmee de democratische legitimiteit in beeld gebracht kan worden. De rekenkamer vindt het zinvol blijvend aandacht te besteden aan de democratische kwaliteit van beleid dat tot stand komt in een samenwerking tussen overheden en samenleving (maatschappelijke partners, bedrijfsleven, burgers). De rekenkamer onderzoekt daarom de democratische legitimiteit van het vervolg op de RES 1.0.

De aanbevelingen in bovengenoemd onderzoek uit 2021 waren gericht op de RES 2.0, in de verwachting dat opnieuw een strategisch document zou worden opgesteld. In 2022 legde het

¹ Klimaatakkoord 28 juni 2019, <https://www.klimaatakkoord.nl/documenten/publicaties/2019/06/28/klimaatakkoord>.

² <https://regionale-energiestrategie.nl/werkwijze/default.aspx>.

³ Noordelijke Rekenkamer 2021, 'Regionale democratie vergt energie', Een onderzoek naar de democratische legitimatie van de RES, <https://www.noordelijkerekenkamer.nl/regionale-democratie-vergt-energie>.

⁴ Noordelijke Rekenkamer 2021, 'Regionale democratie vergt energie', Een onderzoek naar de democratische legitimatie van de RES, <https://www.noordelijkerekenkamer.nl/regionale-democratie-vergt-energie>.

Nationaal Programma Regionale Energiestrategie (NPRES) de RES-regio's de volgende keuze voor met betrekking tot het vervolg op de RES 1.0:

- een voortgangsdokument dat tweejaarlijks verschijnt, te beginnen in juli 2023
- een RES Herijking 2.0 en verder, waarin nieuwe of aangepaste strategische keuzes worden vastgelegd.⁵

Deze keuze is voorgelegd op basis van een advies van een werkgroep aan de NPRES over de vraag of de RES plan-mer-plichtig is. Een voortgangsrapportage is niet plan-mer-plichtig. Een RES herijking 2.0 is volgens het advies van de NPRES plan-mer-plichtig wanneer het document het karakter heeft van een uitwerking van beleid of een set maatregelen bevat om doelstellingen voor de leefomgeving te bereiken. Dan kan het een programma zijn dat door een wettelijke bepaling is voorgeschreven en dus plan-mer-plichtig is. Concreet is volgens het advies aan de NPRES sprake van een plan-mer-plicht of een plan-mer-beoordelingsplicht voor de RES 2.0 als:

- de RES kaderstellend is voor een mer-plichtig of mer-beoordelingsplichtig besluit;
- een passende beoordeling voor de gevolgen op een Natura 2000 gebied moet worden gemaakt, of;
- de RES het kader vormt voor besluitvorming over andere projecten die aanzienlijke milieueffecten kunnen hebben.⁶

Een RES kan plan-mer-plichtig zijn, wanneer de herijkte afspraken ruimtelijke gevolgen hebben. Andere veranderingen, bijvoorbeeld van de samenwerking binnen de RES-regio of een versterking van de democratische legitimiteit van de besluitvorming, hoeven hier niet onder te vallen.

De drie noordelijke RES-regio's kozen voor een voortgangsrapportage, dus een (relatief) beleidsarme notitie. Wellicht heeft de plan-mer-plicht een rol gespeeld bij de overwegingen hierbij. Een onderzoek naar de democratische legitimiteit van de RES 2.0, zoals oorspronkelijk de bedoeling van de Noordelijke Rekenkamer was, is dus niet zinvol, want er is geen sprake van een RES 2.0. De rekenkamer richt zich daarom op de democratische legitimiteit van het proces ná de RES 1.0. In dat proces zal de rekenkamer drie vraagstukken onderzoeken:

- ontwikkeling van de RES als organisatie: eventuele veranderingen in de RES-regio, de resultaten van die samenwerking en de mate van doorwerking van de eerder gedane rekenkameraanbevelingen;
- de stand van zaken met betrekking tot de projecten die de RES 1.0 bevatte en/of bedoelde;
- de actuele strategische kaders voor de energietransitie: waar, wanneer en door wie worden die gesteld en in hoeverre daarin sprake is van doorwerking van de eerder gedane aanbevelingen.

De rekenkamer kijkt hierbij dus tevens naar de doorwerking van de aanbevelingen in eerder genoemd onderzoek. In bijlage 1 staan deze aanbevelingen met een verkorte weergave van de

⁵ Nationaal Programma RES, Handreiking Regionale Energiestrategie update 2022.

⁶ Nationaal Programma RES, Een plan-m.e.r. voor de Regionale Energie Strategie? Zijn RES-documenten plan-m.e.r. plichtig?

bestuurlijke reactie van Gedeputeerde Staten van de drie Noordelijke provincies. Daarnaast laten we in de tabellen in de bijlage zien welke aanbevelingen Provinciale Staten overnamen.

1.2 Proces ná de RES 1.0

Drenthe

In de RES-regio Drenthe werkt de provincie samen met de twaalf Drentse gemeenten, vier waterschappen en zeven maatschappelijke organisaties. Alle partijen verklaarden als één regio een bijdrage te willen leveren aan het realiseren van de afspraken in het Klimaatakkoord.⁷ De ambities van de RES-Drenthe staan in de RES 1.0: in 2030 3,45 TWh opwekken door windenergie en grootschalige zonne-energie.⁸ Het Voortgangsdokument RES regio Drenthe meldt dat op landelijk niveau de terminologie is aangepast en dat er niet meer gesproken wordt over RES 2.0, maar over voortgangsdokument 2023.⁹ In dit voortgangsdokument informeert de Drentse Energietafel over de actuele stand van zaken in de RES-regio Drenthe en over de zaken waar de RES-regio de komende tijd aan werkt.¹⁰

Fryslân

In de RES 1.0 beschreven de achttien Friese gemeenten, de provincie Fryslân en het Wetterskip Fryslân gezamenlijk de bijdrage van de RES-regio Fryslân aan de onderdelen Elektriciteit en Gebouwde Omgeving uit het Klimaatakkoord.¹¹ Dit deden zij met inbreng van de Friese Energie Alliantie (FEA) en regionale netbeheerder Liander. De ambitie is om in 2030 tenminste 3TWh aan grootschalige duurzame elektriciteit op land te produceren. Volgens de voortgangsrapportage valt nog niet concreet te zeggen of het doel in 2030 wordt gehaald. Eenvoudig zal het niet worden volgens deze rapportage, onder meer doordat netcongestie ervoor zorgt dat projecten niet (tijdig) gerealiseerd kunnen worden. Daarnaast moet de ambitie concreet gemaakt worden, zodat de netbeheerder kan anticiperen op de investeringen die nodig zijn om de ambitie te realiseren.¹² Bij de Voortgangsrapportage RES 1.0 horen zeven afzonderlijke documenten.¹³

Vanuit de behoefte om de samenwerking te verstevigen, niet alleen op het gebied van duurzame opwek door zon en wind (RES), maar voor de gehele energietransitie, denk aan de warmtetransitie, energiebesparing, de energie-infrastructuur en lokaal eigenaarschap in Fryslân, is in 2022 de Friese Energietafel gecreëerd.¹⁴

⁷ RES 1.0 regio Drenthe, april 2021, [RES 1.0 regio Drenthe | Energie voor Drenthe](#), geraadpleegd op 29 augustus 2023.

⁸ RES 1.0 regio Drenthe, april 2021.

⁹ Voortgangsdokument RES regio Drenthe, maart 2023, [handlerdownloadfiles.ashx \(energievoordrenthe.nl\)](#), geraadpleegd op 29 augustus 2023.

¹⁰ De Drentse Energietafel bestaat uit afgevaardigde bestuurders van alle Drentse gemeenten, de provincie Drenthe, de vier waterschappen die in Drenthe functioneel zijn en van de maatschappelijke partners Natuur- en Milieufederatie Drenthe, LTO Noord, Rijksvastgoedbedrijf, VNO-NCW, Drentse KEI, woningstichting De Volmacht en JongRES.

¹¹ Regionale Energie Strategie Fryslân, [RES-1.0_RES-FRYSLÂN_NL_DEF_digitaal.pdf \(resfryslan.frl\)](#), geraadpleegd op 29 augustus 2023. En <https://www.resfryslan.frl/over-de-res> geraadpleegd op 13 oktober 2023.

¹² Voortgangsrapportage RES 1.0 Fryslân, [RES026_Voortgangsrapportage_A4_DEF.pdf \(resfryslan.frl\)](#).

¹³ <https://www.resfryslan.frl/voortgangsrapportage-res-1-0/>: FET Achtergronddocumenten 2023, FET Samenwerkingsdocument Friese Energietafel, Netimpactrapportage RES Fryslân Liander 2022, Praatplaat startpakket NOVEX, Startdocument Integraal Programmeren, Studeerdocument Fryslân en Handreiking Mienskipenergie.

¹⁴ [RES Fryslân | Friese Energietafel van start \(resfryslan.frl\)](#), geraadpleegd op 6 februari 2024.

Groningen

In de RES 1.0 Groningen werken de provincie Groningen, tien gemeenten, twee waterschappen en twaalf maatschappelijke organisaties samen.¹⁵ De betrokken overheden en partners beschrijven hoe ze samen aan de energietransitie in de regio Groningen willen werken en doen daarbij het bod om vanaf 2030 tenminste 5,7 TWh aan hernieuwbare elektriciteit op land op te wekken.¹⁶ In de Voortgangsrapportage RES 2.0 beschrijft de RES-regio de voortgang gedurende de afgelopen 2 jaar. In deze periode zijn geen nieuwe ambities of beleid ontwikkeld.¹⁷

1.3 Doorwerking

Een deel van het onderzoek gaat over de doorwerking van de aanbevelingen die de rekenkamer in 2021 deed. Er bestaan verschillende opvattingen over doorwerking. Met doorwerking bedoelen wij het effect van de aanbevelingen op de (verbetering van) beleidsvorming, besluitvorming en beleidsuitvoering door en/of namens het provinciebestuur.¹⁸ Hieronder gaan wij kort in op drie manieren waarop doorwerking van rekenkameronderzoek kan worden geoperationaliseerd.¹⁹

- A. Bereik van onderzoek: in een politiek-bestuurlijke context is er aandacht voor het onderwerp, wordt de inhoud besproken en vindt besluitvorming plaats over de aanbevelingen. In het geval van ons onderzoek, kijken we dus naar de mate waarin de aanbevelingen zijn overgenomen en naar de aandacht in de samenleving, de pers en andere rekenkamers.
- B. Effecten van onderzoek: welke verandering het onderzoek teweegbracht binnen de provincie of daarbuiten. Hiermee breng je in kaart wat er na besluitvorming over de aanbevelingen is veranderd als gevolg van het rekenkameronderzoek. In het geval van ons onderzoek, analyseren we de mate waarin de aanbevelingen zijn vertaald in beleid(svoornemens) en naar het politieke en maatschappelijke effect van de uitvoering ervan.
- C. Soorten bereikte doorwerking: hiermee wordt in kaart gebracht in hoeverre de effecten van onderzoek bijdragen aan de verbetering van beleidsvorming, meningsvorming, besluitvorming, beleidsuitvoering en -verantwoording. Er bestaat een onderscheid in vier soorten doorwerking:
 - 1. Preventieve doorwerking: wanneer een rekenkameronderzoek tussen aankondiging en publicatie al heeft geleid tot verbeteractie(s) van Gedeputeerde Staten en/of ambtelijke organisatie.

¹⁵ RES 1.0 Groningen. De 12 stakeholders zijn: Enexis, GasTerra, Gasunie, Groninger Energiekoepel, Jong RES Groningen, LTO Noord, Nationaal Programma Groningen, New Energy Coalition, Natuur en Milieu Federatie, TenneT, VNO-NCW en Waterbedrijf Groningen.

¹⁶ Voortgangsrapportage RES 2.0 Groningen, 20 april 2023.

¹⁷ Voortgangsrapportage RES 2.0 Groningen, 20 april 2023.

¹⁸ Gebaseerd op: Lemmens, E., Voorwerking, werking en doorwerking: een praktisch instrument voor het meten van het effect van rekenkamers, in, Beleidsonderzoek Online april 2014,

https://www.beleidsonderzoekonline.nl/tijdschrift/bs0/2014/04/Beleidsonderzoek_2014_08.

¹⁹ Gebaseerd op NVR, Handreiking meten van doorwerking rekenkamerproducten, april 2018.

2. Agenderende doorwerking: wanneer als gevolg van het rekenkameronderzoek een nieuw thema onderwerp is geworden van het maatschappelijk en/of politieke debat.
3. Instrumentele doorwerking: wanneer het rekenkameronderzoek heeft geleid tot aanpassingen in het beleid en/of beleidsuitvoering.
4. Conceptuele doorwerking: wanneer het rekenkameronderzoek heeft geleid tot nieuwe kennis, ideeën en/of redeneringen, al dan niet op andere beleidsterreinen dan waar onderzoek naar gedaan is.

1.4 Vraagstelling

In dit onderzoek staat de democratische legitimiteit van het proces ná de RES 1.0 centraal. Daarbinnen analyseren we de doorwerking van de overgenomen aanbevelingen uit het onderzoek 'Regionale democratie vergt energie'; dat gebeurt aan de hand van de in paragraaf 1.3 beschreven operationalisering.

Het doel van dit onderzoek is tweeledig: een conclusie trekken over de democratische legitimiteit van het proces ná de RES 1.0 en in het verlengde daarvan over de doorwerking van de aanbevelingen die de Noordelijke Rekenkamer in 2021 deed in eerder genoemd rapport. De vraagstelling van dit onderzoek luidt:

Op welke wijze borgen de provincies de democratische legitimiteit van het proces ná de Regionale Energiestrategie 1.0 en op welke manier werken de aanbevelingen uit het onderzoek 'Regionale democratie vergt energie' daarin door?

Deze vraag valt uiteen in de volgende deelvragen:

1. Welke processtappen zijn genomen na de RES 1.0, op welke wijze en welke instanties waren hierbij betrokken?
2. Hoe heeft de organisatie van de RES-regio zich ontwikkeld en welke resultaten kent die samenwerking?
3. Wat is de stand van zaken met betrekking tot de projecten waar de RES 1.0 op doelde?
4. Op welke wijze, waar en door welke instanties worden kaders gesteld?
5. In hoeverre zijn er veranderingen in de democratische legitimiteit van het proces ná de RES 1.0 ten opzichte van de RES 1.0?
6. Wat deed de provincie met de overgenomen aanbevelingen en waar blijkt dit uit? In hoeverre strookt dit met de oorspronkelijke strekking van de aanbeveling?

2. Onderzoeksmethoden en planning

2.1 Onderzoeksmethoden

Wij brengen de RES 1.0 en het proces ná de RES 1.0 in kaart en maken een overzicht van de verschillen. We vragen documenten op en houden interviews met medewerkers van de provincie en met instanties die betrokken waren bij het proces na de RES 1.0. Mogelijk raadplegen we deskundigen. We gebruiken de scorekaart als instrument om te kunnen beoordelen hoe democratisch legitiem het proces ná de RES 1.0 is, in vergelijking met de RES-1.0.

Met betrekking tot de doorwerking van de aanbevelingen (deelvraag 6) stellen wij per provincie (zie bijlage 1) drie vragen:

1. In hoeverre nam de provincie de aanbevelingen van de rekenkamer over in beleid(svoornemens) en/of de uitvoering daarvan? (effect van het onderzoek)
2. Traden er als gevolg van het rekenkamerrapport veranderingen op c.q. deed de provincie aanpassingen in het proces ná de RES 1.0 in vergelijking met de RES 1.0? Zo ja, welke? (instrumentele doorwerking). Debatteerden Provinciale Staten hierover? Zo ja tijdens welke vergaderingen? (agenderende doorwerking)
3. Leidde het rapport tot discussie, gedachtenvorming en de ontwikkeling van een toekomstvisie? Houden Provinciale Staten, Gedeputeerde Staten en ambtelijke organisatie bij de beleidsontwikkeling of -uitvoering op een bepaald gebied rekening met wat de rekenkamer heeft aanbevolen, eventueel in een andere context? (conceptuele doorwerking)

2.2 Samenwerking Drentse rekenkamers

Enkele rekenkamers van Drentse gemeenten hebben afgesproken een onderzoek naar de RES te starten, in samenwerking met de Noordelijke Rekenkamer. Dit lokale rekenkameronderzoek zal zich eveneens richten op de democratische legitimiteit van de RES – zowel de RES-1.0 als het proces sindsdien. Op basis hiervan vullen we dit onderzoek in de provincie Drenthe in een later stadium aan; wellicht zullen ook enkele Friese en Groningse lokale rekenkamers meedoen.

2.3 Planning

Het onderzoek loopt van september 2023 tot en met december 2024; afstemming met de lokale rekenkamers kan nog leiden tot aanpassing van de planning.

Oriëntatie, vooronderzoek	September 2023
Vaststellen onderzoeksplan	Collegevergadering NRK van 15 november 2023
Vaststellen herzien onderzoeksplan	Collegeoverleg NRK 14 februari 2024
Onderzoek, feitenverzameling, interviews en gesprekken	November 2023 – juni 2024
Vaststellen Nota van bevindingen	Mei 2024
Ambtelijk hoor en wederhoor	Juni – juli 2024
Schrijven eindrapport	Zomer2024
Vaststellen eindrapport	September 2024
Bestuurlijk hoor en wederhoor	September – oktober 2024
Aanbieding eindrapportage	November 2024

Bronnenlijst

- Bestuurlijke reactie eindrapport Democratische Legitimatie RES, 9 november 2021, documentnummer 2021-097953, dossiernummer K1261
- <https://regionale-energiestrategie.nl/werkwijze/default.aspx>
- <https://www.resfryslan.frl/voortgangsrapportage-res-1-0/>
- Klimaatakkoord 28 juni 2019
<https://www.klimaatakkoord.nl/documenten/publicaties/2019/06/28/klimaatakkoord>
- Lemmens, E., Voorwerking, werking en doorwerking: een praktisch instrument voor het meten van het effect van rekenkamers, in, Beleidsonderzoek Online april 2014, https://www.beleidsonderzoekonline.nl/tijdschrift/bs0/2014/04/Beleidsonderzoek_2014_08
- Nationaal Programma RES, Een plan-m.e.r. voor de Regionale Energie Strategie? Zijn RES-documenten plan-m.e.r. plichtig?
- Nationaal Programma RES, Handreiking Regionale Energiestrategie update 2022.
- Noordelijke Rekenkamer 2021, 'Regionale democratie vergt energie', Een onderzoek naar de democratische legitimatie van de RES Drenthe, bestuurlijke reactie
- Noordelijke Rekenkamer 2021, 'Regionale democratie vergt energie', Een onderzoek naar de democratische legitimatie van de RES Fryslân, bestuurlijke reactie
- NVRR, Handreiking meten van doorwerking rekenkamerproducten, april 2018
- Provinciale Staten Drenthe, Statenstuk 2022-42, Besluit G-2
- Provinciale Staten Fryslân, beslút NRK-rapport 'Regionale democratie vergt energie – een onderzoek naar de democratische legitimatie van de RES Fryslân (01941438) van 26 januari 2022
- Provinciale Staten Groningen, besluit 2021-109823,
- Regionale Energie Strategie Fryslân
- RES 1.0 Groningen
- RES 1.0 regio Drenthe, april 2021
- [RES Fryslân | Friese Energietafel van start \(resfryslan.frl\)](#)
- Voortgangsdocument RES regio Drenthe, maart 2023
- Voortgangsrapportage RES 1.0 Fryslân
- Voortgangsrapportage RES 2.0 Groningen, 20 april 2023

Bijlage 1 Eerdere aanbevelingen

Tabel 1 Aanbevelingen Drenthe

Drenthe	Gedeputeerde Staten ²⁰	Provinciale Staten ²¹
<p>Aanbeveling aan Provinciale Staten:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Stel voor de RES DEEL 2 een kaderstellend startdocument (zoals een startnotitie RES DEEL 2) op voor de uitvoering van het RES-2.0-project. Gebruik dit document als toetsingskader bij de besluitvorming over de RES DEEL 2. Geef hierbij specifieke aandacht aan: <ol style="list-style-type: none"> A. Het belang van participatie. Daarbij verwijzen wij naar het NRK-onderzoek Ruimte voor inbreng, waarin wij aanbevelen een stakeholdersanalyse uit te voeren, de intensiteit van de participatie te laten aansluiten bij de participatiebehoefte en de resultaten van de participatie terug te koppelen naar Provinciale Staten. Ook wijzen wij op het belang van evaluatie van de participatie. B. Afspraken om te waarborgen dat zowel goed georganiseerde als minder goed georganiseerde belangen worden gehoord. C. Dat de participatie vanuit de RES-organisatie regionaal wordt vormgegeven, dat wil zeggen dat op het niveau van de regio wordt ontworpen hoe de participatie eruit moet zien en welke overheid het meest aangewezen is deze participatie uit te voeren. Het verdient aanbeveling om participatie ook over de RES zelf te laten plaatsvinden (het totaalplaatje voor de regio). 	<p>Dit is aan Provinciale Staten. Wel benadrukken we dat we positief staan tegenover het opstellen van een startnotitie.</p>	<p>Voor kennisgeving aangenomen.</p> <p>Voor kennisgeving aangenomen.</p> <p>Overgenomen.</p>
<p>Aanbevelingen aan Gedeputeerde Staten:</p> <ol style="list-style-type: none"> 4. Overweeg bij de totstandkoming van RES DEEL 2 twee consultatieronden langs de volksvertegenwoordigende organen in te lassen; één over een conceptversie van het startdocument en één voordat een beslissing over de concept-RES wordt genomen. Veranker deze laatste consultatieronde in het startdocument voor de RES. Zorg dat de volksvertegenwoordigers in de consultatieronden niet alleen een besluit nemen over de inhoudelijke koers van de RES, maar ook over de verdere invulling van het proces en hun rol daarin. 5. Behoud voor het traject naar de RES DEEL 2 de Drentse Energietafel. Versterk de positie van de 	<p>We zullen Provinciale Staten tussentijds informeren over de voortgang van totstandkoming van de RES DEEL 2 en er zullen specifieke bijeenkomsten worden georganiseerd voor volksvertegenwoordigers.</p> <p>Hier wordt op dit moment al invulling aan gegeven.</p>	<p>De conclusies van Gedeputeerde Staten met betrekking tot de afhandeling van de aanbevelingen 2 en 3 van de Noordelijke Rekenkamer, zoals vermeld in de bestuurlijke reactie op bladzijde 59-66 overgenomen.</p>

²⁰ Noordelijke Rekenkamer 2021, 'Regionale democratie vergt energie', *Een onderzoek naar de democratische legitimatie van de RES Drenthe*, bestuurlijke reactie, p. 59 e.v.

²¹ Provinciale Staten Drenthe, Statenstuk 2022-42, Besluit G-2, <https://www.drentsparlement.nl/Vergaderingen/Provinciale-Staten-PS/2022/09-maart/13:00/Statenstuk-2022-42-Besluit-G-2.pdf>.

<p>stakeholders en veranker deze in de besluitvormingsstructuur. Naar het voorbeeld van de Friese Energiealliantie kan ervoor worden gekozen de stakeholders een eigen overleg te geven. Maak in ieder geval duidelijke afspraken over wat van de stakeholders wordt verwacht en op welke manier de overheidsbestuurders met de inbreng van stakeholders in de RES DEEL 2 omgaan. Zorg ervoor dat de overheidsbestuurders over ieder advies van stakeholders expliciet en gemotiveerd een besluit nemen en leg vast hoe de overgenomen adviezen worden geïntegreerd in de RES DEEL 2.</p>		
<p>Aanbevelingen aan Provinciale Staten en Gedeputeerde Staten:</p> <p>6. Intensiveer het programma waarbij aan inwoners de ruimte wordt geboden te participeren over de RES DEEL 2. Het Drentse Energieverhaal was een goede poging om de Drenten bij de RES 1.0 te betrekken, maar het aantal Drenten dat is bereikt was gering. Houd rekening met de participatiebehoeften en -mogelijkheden van diverse groepen inwoners. Daarbij is het nodig vooraf een methode te ontwikkelen waarmee de (waarschijnlijk uiteenlopende) meningen van burgers worden geaggregeerd tot hanteerbare aanbevelingen voor de RES DEEL 2. Wellicht kan de commissie participatie die enkele maanden geleden door Provinciale Staten is opgericht hierin een voortrekkende rol spelen.</p>	<p>We zullen deze aanbeveling inbrengen aan de DET (specifiek gericht aan de Werkgroep communicatie en participatie). Participatie kan op verschillende lagen en manieren. Vanuit de DET wordt bekeken op welke manier bepaalde inzet gezamenlijk opgepakt kan worden.</p>	<p>Overgenomen.</p> <p>Alle overgenomen aanbevelingen in samenhang met het te ontwikkelen beleidskader participatie uit te werken.</p>

Tabel 2 Aanbevelingen Fryslân

Fryslân	Gedeputeerde Staten ²²	Provinciale Staten ²³
<p>Aanbevelingen aan Provinciale Staten:</p> <p>1. Stel voor de RES DEEL 2 een kaderstellend startdocument (zoals een startnotitie RES DEEL 2) op voor de uitvoering van het RES-2.0-project. Gebruik dit document als toetsingskader bij de besluitvorming over de RES DEEL 2. Geef hierbij specifieke aandacht aan:</p> <p>D. Het belang van participatie. Daarbij verwijzen wij naar het NRK-onderzoek <i>Ruimte voor inbreng</i>, waarin wij aanbevelen een stakeholdersanalyse uit te voeren, de intensiteit van de participatie te laten aansluiten bij de participatiebehoefte en de resultaten van de participatie terug te koppelen naar Provinciale Staten. Ook wijzen wij op het belang van</p>	<p>Hoewel deze aanbeveling gericht is aan Provinciale Staten willen wij hierbij opmerken dat het proces rond de RES DEEL 2 nog vormgegeven moeten worden. Deze aanbeveling kan er toe leiden dat er vanuit de provincie al een voorschot genomen wordt op de</p>	<p>Overgenomen. Gedeputeerde Staten op te dragen een kaderstellend startdocument (zoals een startnotitie RES DEEL 2) voor de uitvoering van het RES-2.0- project, zoals genoemd en beschreven in aanbeveling 1, op te stellen en dit ter besluitvorming voor te</p>

²² Noordelijke Rekenkamer 2021, 'Regionale democratie vergt energie', *Een onderzoek naar de democratische legitimatie van de RES Fryslân*, bestuurlijke reactie, p.61 e.v.

²³ Provinciale Staten Fryslân, besluit NRK-rapport 'Regionale democratie vergt energie – een onderzoek naar de democratische legitimatie van de RES Fryslân (01941438) van 26 januari 2022, https://fryslan.notubiz.nl/document/11161732/1/9_def_+besl%3CBat+NRK-rapport+%27Regionale+democratie+vergt+energie+-+een+onderzoek+naar+de+democratische+legitimatie+van+de+RES+Frysl%C3%A2n

<p>evaluatie van de participatie.</p> <p>E. Afspraken om te waarborgen dat zowel goed georganiseerde als minder goed georganiseerde belangen worden gehoord.</p> <p>F. Regionale vormgeving van de participatie. Het verdient aanbeveling om participatie ook over de RES zelf te laten plaatsvinden (het totaalplaatje voor de regio).</p>	<p>besluitvorming, nog voordat de RES-partijen hier een gezamenlijk voorstel voor hebben kunnen doen.</p>	<p>leggen aan Provinciale Staten; Gedeputeerde Staten op te dragen de aan hen gerichte aanbevelingen te betrekken bij de verdere uitwerking van het beleid ten aanzien van 'de RES'; Gedeputeerde Staten op te dragen deze aanbevelingen tot uitdrukking te laten komen in de voorstellen die dienaangaande aan Provinciale Staten worden voorgelegd.</p>
<p>Aanbevelingen aan Gedeputeerde Staten:</p> <p>2. Overweeg bij de totstandkoming van RES DEEL 2 een consultatieronde langs de volksvertegenwoordigende organen in te lassen voordat een beslissing over de concept-RES wordt genomen. Veranker deze consultatieronde in het startdocument voor de RES. Leg daarin vast dat de volksvertegenwoordigers in de consultatieronde niet alleen een besluit nemen over de inhoudelijke koers van de RES, maar ook over de verdere invulling van het proces en hun rol daarin.</p> <p>3. Behoud voor het traject naar de RES DEEL 2 de FEA en veranker deze beter in de besluitvormingsstructuur. Maak duidelijke afspraken over de manier waarop de bestuurders over de aanbevelingen van de FEA besluiten in de RES DEEL 2. Zorg ervoor dat de bestuurders over ieder afzonderlijk advies van de FEA een expliciet en gemotiveerd besluit nemen en leg vast dat de aangenomen adviezen worden geïntegreerd in de RES.</p> <p>4. Zet een programma op waarbij aan inwoners de ruimte wordt geboden te participeren over de RES DEEL 2. Houd daarbij rekening met de participatiebehoeften en -mogelijkheden van diverse groepen inwoners. Integreer de adviezen die uit de participatietrajecten komen in het besluitvormingsproces en zorg ervoor dat bestuurders hier een expliciete beslissing over nemen. Maak in de RES DEEL 2 inzichtelijk welke ideeën van inwoners zijn overgenomen.</p>	<p>Zoals aangegeven bij onze algemene opmerkingen is de provincie een van de partijen binnen de RES-organisatie. Dit van belang bij onze reactie op de aanbevelingen 2, 3 en 4. Wij onderschrijven aanbeveling 2 en zullen binnen de RES-organisatie een consultatieronde bij het opstellen van de RES DEEL 2 ter overweging inbrengen. Wij onderschrijven ook het belang van de FEA (aanbeveling 3) en zullen de verdere verankering ervan binnen de RES-organisatie inbrengen. Het is uiteraard aan de partijen binnen de FEA om te bepalen of zij deel uit willen blijven maken van de FEA. Wij onderschrijven natuurlijk het belang van participatie. De uitwerking hiervan zal echter sterk afhangen van de inhoud van de RES DEEL 2.</p>	

Tabel 3 Aanbevelingen aan Groningen

Groningen	Gedeputeerde Staten ²⁴	Provinciale Staten ²⁵
<p>Aanbevelingen aan Provinciale Staten:</p> <p>7. Stel een kaderstellend startdocument (zoals een startnotitie RES DEEL 2) op voor de uitvoering van het RES-2.0-project. Gebruik dit document als toetsingskader bij de besluitvorming over de RES DEEL 2. Geef hierbij specifieke aandacht aan:</p> <p>A. Het belang van participatie. Daarbij verwijzen wij naar het NRK-onderzoek <i>Ruimte voor inbreng</i>, waarin wij aanbevelen een stakeholdersanalyse uit te voeren, de intensiteit van de participatie te laten aansluiten bij de participatiebehoefte en de resultaten van de participatie terug te koppelen naar Provinciale Staten. Ook wijzen wij op het belang van evaluatie van de participatie.</p> <p>B. Afspraken om te waarborgen dat zowel goed georganiseerde als minder goed georganiseerde belangen worden gehoord.</p> <p>C. Dat de participatie vanuit de RES-organisatie regionaal wordt vormgegeven, dat wil zeggen dat op het niveau van de regio wordt ontworpen hoe de participatie eruit moet zien en welke overheid het meest aangewezen is deze participatie uit te voeren. Het verdient aanbeveling om participatie ook over de RES zelf te laten plaatsvinden (het totaalplaatje voor de regio)</p>	<p>De aanbevelingen uit het rapport helpen ons om de betrokkenheid van de samenleving beter te organiseren. Daarom zullen wij deze aanbevelingen met een positief advies aan de stuurgroep van de RES voorleggen. Uiteindelijk is het aan de stuurgroep RES om te besluiten of, en in welke mate zij deze aanbevelingen overnemen.</p>	<p>Overgenomen. Gedeputeerde Staten op te dragen de aanbevelingen uit te voeren en deze op te nemen in het monitoringssysteem.</p>

²⁴ Bestuurlijke reactie eindrapport Democratische Legitimatie RES, 9 november 2021, documentnummer 2021-097953, dossiernummer K1261

²⁵ Provinciale Staten Groningen, besluit 2021-109823, <https://provinciegroningen.bestuurlijkeinformatie.nl/Agenda/Document/4d1944a5-302b-4329-9594-0b7bcb4f9916?documentId=f24b5a6d-ca6b-49d7-9fc3-6665366a695d&agendaltemId=17d47579-7c08-4fc6-aae9-d04d86343df9>

Bijlage 2

Onderzoeksfases

Deze tabel bevat de fases van de onderzoeksprojecten van de Noordelijke Rekenkamer. De meeste projecten maken deel uit van het onderzoeksprogramma van de rekenkamer (<https://www.noordelijkerekenkamer.nl/onderzoek/onderzoeksprogrammas>). Daarnaast verricht de rekenkamer onderzoek op verzoek van Statenleden (zie het Onderzoeksprotocol van de NRK, <https://www.noordelijkerekenkamer.nl/over-ons>, onder 'Werkwijze').

Fase	Activiteit
Onderzoeksopzet	De rekenkamer zoekt informatie en verkent welke richtingen het project kan ingaan. Dat doet zij onder andere door zich in te lezen en door (informeel en oriënterend) in gesprek te gaan met medewerkers van de provincie(s) en andere inhoudelijk betrokkenen. <u>Resultaat</u> : onderzoeksplan, vastgesteld door het college van de NRK. De rekenkamer stuurt deze onderzoeksopzet naar de provinciesecretaris, met het verzoek een inhoudelijke contactpersoon aan te wijzen.
Uitvoering: Empirisch onderzoek /Nota van Bevindingen + Ambtelijk hoor en wederhoor	De rekenkamer voert vervolgens een startgesprek met de vaste provinciale contactpersoon en de aangewezen inhoudelijke contactpersoon. De provincie levert daarna binnen een maand de gevraagd documenten. De rekenkamer verzamelt gegevens, deels van de provincie, deels van andere instanties. Soms zet zij een enquête uit. De relevante gegevens en de antwoorden op de feitelijke onderzoeksvragen krijgen een plekje in de conceptnota van Bevindingen, vast te stellen door het college van de NRK. Aan de provincie vraagt de rekenkamer het concept van de Nota van Bevindingen te controleren op <u>feitelijke</u> correctheid (de provincie krijgt <u>vijf weken</u> om dit te doen). De rekenkamer stelt vervolgens een reactienota op en bespreekt die met de provincie (vaste contactpersoon en inhoudelijke contactpersoon). Feitelijke onjuistheden in de Nota van Bevindingen corrigeert de rekenkamer.
Uitvoering: Analyse en beoordeling	Op basis van alle gegevens formuleert de rekenkamer conclusies en aanbevelingen. Die vormen, met de inhoud van de Nota van Bevindingen, het <u>eindrapport</u> . Het college van de NRK stelt het eindrapport vast.
Afronding Bestuurlijke reactie Nawoord Openbaarmaking	Vervolgens stuurt de rekenkamer het vastgestelde eindrapport aan het college van Gedeputeerde Staten, met het verzoek een bestuurlijke reactie te geven (binnen vijf weken). De rekenkamer biedt aan de desbetreffende gedeputeerde(n) een toelichting te geven op de conclusies en aanbevelingen. <u>NB</u> . Het rapport verandert door dat gesprek niet meer. De bestuurlijke reactie wordt als bijlage bij het rapport opgenomen. Naar aanleiding van de bestuurlijke reactie van het college van Gedeputeerde Staten kan de rekenkamer besluiten een nawoord te schrijven; ook dat is een bijlage bij het rapport. Daarna presenteert de rekenkamer het eindrapport in een besloten bijeenkomst aan de leden van Provinciale Staten; daarna is het rapport openbaar. Daarna licht zij het rapport nog eens toe in een bijeenkomst (zoals een commissievergadering) van PS. <u>NB</u> . Dat betekent dus, dat <u>alle voorgaande stappen betrouwbaar</u> zijn en dat de provincie geen van de stukken die zij van de rekenkamer ontvangt aan derden mag geven.